

Dnro V/14500/2023

1.12.2023

Raportti Euroopan komissiolle alkoholiyhtiön toiminnasta 2022

Valvira

Sosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

Sisällys

1	Johdanto.....	3
2	Alkoholilainsäädäntö ja sen muutokset Suomessa vuonna 2022	4
2.1	Tarkasteluvuosi 2022.....	4
2.2	Muutokset alkoholilakiin	4
2.3	Muut alkoholiin liittyvät lainsäädännön muutokset	4
3	Alkoholin kulutus ja kulutuksesta aiheutuneita haittoja sekä alkoholihaittojen ehkäisy vuonna 2022	5
3.1	Alkoholin kulutus Suomessa	5
3.2	Alkoholin kulutuksesta aiheutuneita haittoja	9
3.3	Alkon toiminta alkoholista aiheutuneiden haittojen ehkäisyssä	11
3.4	Alkon vastuullinen alkoholijuomien hankinta.....	14
4	Alkon toiminta vuonna 2022 – myymälät ja valikoima sekä niissä tapahtuneet muutokset	16
4.1	Alkon myymälät ja niissä tapahtuneet muutokset vuonna 2022	16
4.2	Alkon valikoima ja valikoimassa tapahtuneet muutokset vuonna 2022.....	18
4.3	Alkon valikoimaanottomenettely ja siinä tapahtuneet muutokset vuonna 2022	23
4.4	Tavarantoimittajayhteistyö ja sidosryhmien kuuleminen	33
4.5	Aistinvaraiset arvioinnit	34
4.6	Esteellisyys ostoprosessissa	35
4.7	Alkon maahantuontipalvelu.....	35
5	Alkon monopolitoiminnan valvonta vuonna 2022.....	36
5.1	Kilpailu- ja kuluttajavirasto	36
5.2	Valvira.....	36
6	Lopuksi	38

1 Johdanto

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) kirjeen 31.5.1996 (Dnro 8/63/96) mukaisesti Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto, jäljempänä Valvira, raportoi alkoholijuomien vähittäismyyntimonopolin Alko Oy:n, jäljempänä Alko, toiminnasta.

Tässä vuoden 2022 raportissa Valvira kuvaa Euroopan komissiolle Suomen alkoholitoimintaympäristöä ja siinä tapahtuneita muutoksia sekä niiden vaikutuksia Alkon toimintaan. Raportissa kuvataan koko vuoden 2022 toimintaa, koska käsiteltäviä asioita on ollut vähän.

Raportti sisältää tilastotietoja Alkon myymäläverkoston ja jakelupaikkojen kehitymisestä, alkoholijuomien tuoteryhmäkohtaisista myynneistä sekä valikoimaanotto prosessista ja siinä tapahtuneista muutoksista. Vuoden 2022 raportissa tarkastellaan Alkon toimintaa kansallisten säännösten valossa ja raportoidaan Alkon monopoliasemaan liittyvästä viranomaisvalvonnasta.

Valvira on 28.6.2023 pyytänyt Alkolta tietoja sen toiminnasta vuonna 2022. Alko toimitti pyydetyt tiedot Valviralle 30.8.2023.

Lisäksi Valvira on 28.6.2023 pyytänyt Kilpailu- ja kuluttajavirastolta (KKV) lausuntoa sen vuonna 2022 käsittelemistä ja käsiteltävänä olevista asioista, jotka koskivat Alkoa. Kilpailu- ja kuluttajavirasto toimitti lausuntonsa Valviralle 10.8.2023.

Alkolle sekä Kilpailu- ja kuluttajavirastolle on varattu mahdollisuus lausua raportista sen luonnosvaiheessa.

Raportin Alkoa käsittelevien tietojen lähdeaineistona on käytetty Alkolta saatua selvitystä vuoden 2022 toiminnasta, Alkon vuosikertomus 2022 -julkaisua, Alkon valikoimaanotto ja vähittäismyynti -opasta sekä Valviran omaa materiaalia. Suomen alkoholioloja kuvaavia tietoja ja tilastoja käsittelevässä osiossa lähdeaineistona on käytetty Alkoholijuomien kulutus 2022 -tilastoraporttia sekä Päihdetilastollinen vuosikirja 2022 -julkaisua. Molemmat julkaisut ovat saatavissa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) internetsivuilta, osoitteesta www.thl.fi. Kuolemansyytiedot vuodelta 2021 on saatu Tilastokeskuksen verkkojulkaistusta Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuolemansyyt -julkaisusta. Lisäksi raportin teossa on hyödynnetty Valviran ja THL:n keräämiä ja julkaisemia alkoholitilastoja.

2 Alkoholilainsäädäntö ja sen muutokset Suomessa vuonna 2022

2.1 Tarkasteluvuosi 2022

Alkoholilain (1102/2017) tarkoituksena on ehkäistä alkoholista aiheutuvia haittoja. Järjestelmän pääperiaatteena on alkoholijuomien valmistuksen ja myynnin luvanvaraisuus sekä Alkon vähittäismyyntimonopoli enemmän kuin 5,5 tilavuusprosenttia sisältävien alkoholijuomien osalta.

Alkoholiasioden osalta merkittävin muutos edellisvuosiin verrattuna oli paluu normaalioloihin paljon rajoituksia tuoneen koronapandemian jälkeen. Vuoden 2022 alussa puretut viimeiset Covid-19 pandemian vuoksi asetetut rajoitteet vaikuttivat siihen, miten alkoholijuomien kulutus ohjautui.

Koronarajoitusten poistuminen näkyi suurina muutoksina alkoholijuomien hankintakanavissa. Erityisesti kasvoivat alkoholin matkustajatuonti ulkomailta ja alkoholijuomien anniskelumyynti kotimaassa. Alkoholijuomien kotimaan vähittäismyynti kaupoista ja Alkoista sekä verkko-ostot ulkomailta vähenivät.

2.2 Muutokset alkoholilakiin

Vuonna 2022 alkoholilakiin ei tehty uusia muutoksia.

2.3 Muut alkoholiin liittyvät lainsäädännön muutokset

Muita alkoholiympäristöön- tai elinkeinoon, alkoholiverotukseen tai Alkon toimintaan merkittävästi vaikuttavia muutoksia ei tehty lainsäädäntöön.

Alkoholiveron kertymä vuonna 2022 oli 1 497 miljoonaa euroa.

3 Alkoholin kulutus ja kulutuksesta aiheutuneita haittoja sekä alkoholihaittojen ehkäisy vuonna 2022

3.1 Alkoholin kulutus Suomessa

Vuonna 2022 alkoholijuomien kokonaiskulutus oli 8,9 litraa sataprosenttisena alkoholina 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna. Sataprosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna alkoholijuomien kokonaiskulutus oli 42 miljoonaa litraa. Kokonaiskulutus väheni vuoteen 2021 verrattuna 1,2 prosenttia 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna. Sataprosenttiseksi muunnetuista alkoholilitroista laskettuna kokonaiskulutus väheni 0,6 prosenttia koko väestötasolla edelliseen vuoteen verrattuna.

Kokonaiskulutus jaetaan tilastoituun ja tilastoimattomaan kulutukseen. Tilastoitu kulutus voidaan eritellä anniskelukulutukseen ja vähittäiskulutukseen. Alkoholijuomien tilastoimattomaan kulutukseen lasketaan virallisen kulutustilaston ulkopuolelle jäävä alkoholin kulutus, joka muodostuu matkustajatuonnista ja internetin kautta ulkomailta ostetuista alkoholijuomista. Tilastoimattoman kulutuksen tilastointitapa on muutettu vuonna 2020. Tätä aikaisemmin tilastoimattomaan kulutukseen laskettiin matkailijoiden tuoma alkoholi, laillinen ja laitton kotivalmistus, suomalaisten ulkomailla kuluttama alkoholi, salakuljetus sekä korvikealkoholit.

Vuonna 2022 alkoholijuomien tilastoitu kulutus oli 7,6 litraa sataprosenttisena alkoholina 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna. Yhteensä tilastoitu kulutus oli 36,0 miljoonaa litraa, mikä oli 5,8 prosenttia vähemmän 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna verrattuna edelliseen vuoteen. Sataprosenttisena alkoholina mitattuna tilastoitu kulutus väheni 6,3 prosenttia ollen 7,6 litraa vuonna 2022. Tilastoimaton kulutus arvioitiin noin 1,3 litraksi sataprosenttisena alkoholina 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna, ja sen määrä kasvoi 49 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Tilastoimattoman kulutuksen määrä oli arviolta 5,9 miljoonaa litraa sataprosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna, mikä vastaa 14 prosentin osuutta kokonaiskulutuksesta.

Alkoholijuomien kulutus painottuu vähittäiskulutukseen eli Alkon myymälöistä sekä alkoholijuomia myyvistä elintarvikeliikkeistä, kioskeista ja huoltoasemilta hankittuihin alkoholijuomiin. Alkoholijuomien vähittäiskulutus oli vuonna 2022 kokonaisuudessaan 31,6 miljoonaa litraa sataprosenttisena alkoholina, ja 6,7

litraa 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna. Koko väestön tasolla vähittäiskulutus väheni 9,6 prosenttia ja 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna vähennystä oli 10,1 prosenttia verrattuna vuoteen 2021. Vähentyminen johtuneen osittain siitä, että koronapandemian jälkeen osa vähittäiskulutuksesta on siirtynyt anniskelukulutuksen puolelle. Vähittäiskulutuksen osuus alkoholijuomien kokonaiskulutuksesta oli 75 prosenttia ja 88 prosenttia tilastoidusta kulutuksesta.

Alkoholijuomien anniskelukulutus oli vuonna 2022 yhteensä 4,4 miljoonaa litraa sataprosenttisena alkoholina, joka vastaa 11 prosenttia alkoholijuomien kokonaiskulutuksesta ja 12 prosenttia tilastoidusta kulutuksesta. Anniskelukulutus lisääntyi vuonna 2022 edelliseen vuoteen verrattuna 34,8 prosenttia sataprosenttisena alkoholina 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti laskettuna. Suuri kasvu selittyy pitkälti ravintoloiden toiminnan normalisoitumisesta koronapandemian jälkeen.

Taulukko 1. Alkoholijuomien kokonaiskulutus (litraa) vuosina 1995 ja 2016–2022 (100-prosenttista alkoholia 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti). Vuodesta 2014 alkaen tilastoimaton kulutus on korjattu vastaamaan muutettua määrittelyä. Myös kokonaiskulutus on laskettu uudestaan.

	1995	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tilastoitu kulutus	8,3	8,4	8,4	8,4	8,2	8,2	8,1	7,6
Tilastoimaton kulutus	2,7	1,8	1,6	1,7	1,6	1,1	0,8	1,3
Kokonaiskulutus	11,0	10,3	10,0	10,1	9,8	9,2	9,0	8,9

Suomalaiset matkustajat toivat vuonna 2022 alkoholijuomia ulkomailta yhteensä 36,9 miljoonaa litraa eli 4 miljoonaa litraa sataprosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna. Alkoholijuomien matkustajatuonti sataprosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna lisääntyi 174 prosenttia vuoteen 2021 verrattuna. Merkittävän kasvun taustalla on keväällä 2020 alkaneen koronapandemian aiheuttamien rajoitusten poistuminen alkuvuonna 2022 ja sen myötä tapahtunut

ulkomaanmatkailun selvä kasvu. Ulkomaanmatkalta palanneiden määrä kasvoi haastattelututkimuksessa 211 prosenttia. Samaan aikaan matkailun ja matkustajatuonnin vilkastuessa verkkokaupoista ostetun alkoholin määrä on vähentynyt. Ulkomailta internetin kautta ostettujen alkoholijuomien osuus tilastoimattomasta kulutuksesta oli noin 33 prosenttia. Alkoholijuomia ostettiin internetin kautta ulkomaisista verkkokaupoista arviolta 23 miljoonaa litraa eli 2 miljoonaa litraa sataprosenttiseksi alkoholiksi muunnettuna. Verkkokaupoista ostetun alkoholin määrä väheni 22 prosenttia vuonna 2022 edelliseen vuoteen verrattuna.

Vuonna 2022 koko tilastoidusta kulutuksesta väkevien ja mietojen viinien sekä juomasekoitusten (entiset long drink -juomat) osuudet kasvoivat hieman edellisvuoteen verrattuna. Väkevien juomien osuus kasvoi 0,6 prosenttiyksiköllä ja juomasekoitusten 0,2 prosenttiyksiköllä. Toista vuotta peräkkäin mietojen viinien osuus väheni eniten: vuonna 2022 vähennystä oli 0,4 prosenttiyksikköä.

Oluet olivat edelleen selkeästi suurin juomaryhmä 46 prosentin osuudella. Väkevien alkoholijuomien osuus tilastoidusta kulutuksesta oli 21 prosenttia. Mietojen viinien osuus oli 20 prosenttia. Juomasekoitusten osuus oli 9 prosenttia ja siiderien 3 prosenttia. Viimeisten kymmenen vuoden aikana väkevien juomien, oluiden ja siidereiden osuus tilastoidusta kulutuksesta on pääsääntöisesti vähentynyt, kun taas juomasekoitusten osuus on kasvanut.

Vuonna 2018 voimaan tulleen alkoholilain myötä päivittäistavarakaupat ovat voineet myydä kaikkia enintään 5,5 tilavuusprosenttia alkoholia sisältäviä juomia aiemman 4,7 tilavuusprosentin sijaan. Vuoden 2017 jälkeen mietojen alkoholijuomien kulutuksen rakenne on muuttunut siten, että niin sanottujen vahvojen juomasekoitusten, vahvan oluen ja myös vahvan siiderin osuudet ovat kasvaneet. Vuonna 2017 vahvojen juomasekoitusten, vahvan oluen ja vahvan siiderin yhteenlaskettu osuus mietojen alkoholijuomien kulutuksesta oli 9 prosenttia, kun se vuonna 2022 oli 28 prosenttia. Keskioluen osuus mietojen alkoholijuomien kulutuksesta on samaan aikaan laskenut.

Alkoholijuomien vähittäiskulutuksessa ja anniskelukulutuksessa juomaryhmien kulutuksen rakenne eroaa toisistaan. Vähittäiskulutuksessa ja anniskelukulutuksessa juomaryhmien osuuksien suuruusjärjestys on kuitenkin samanlainen, mutta juomaryhmien osuudet vaihtelevat. Vähittäiskulutuksessa mietojen viinien ja väkevien juomien osuus on suurempi kuin anniskelukulutuksessa. Oluiden, siiderien ja juomasekoitusten osuudet ovat puolestaan anniskelukulutuksessa suurempia kuin vähittäiskulutuksessa. Väkevien viinien kulutus painottuu vähittäiskulutukseen. Oluiden yhteenlaskettu

kulutus oli 3,5 litraa sataprosenttista alkoholia 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti vuonna 2022. Väkevien juomien kulutus oli 1,6 litraa, ja viinien kulutus samoin 1,6 litraa. Juomasekoitusten (0,7 litraa) ja siiderien (0,3 litraa) kulutus oli edelleen selkeästi vähäisempää muihin juomaryhmiin verrattuna. Kulutus väheni vuoteen 2021 verrattuna kaikissa juomaryhmissä. Suurinta kulutuksen väheneminen oli väkevissä viineissä (-12,5 %), miedoissa viineissä (-8,5 %), keskioluessa (-7,9 %) ja siidereissä (-7,4 %). Kulutuksen väheneminen oli pienempää juomasekoituksissa (-4,3 %), väkevissä alkoholijuomissa (-3,9 %) ja vahvassa oluessa (-1,4 %).

Oluiden tilastoitu kulutus 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti on ollut korkeimmillaan 4,9 litraa vuonna 1992, minkä jälkeen niiden kulutus on hiljalleen vähentynyt. Vuonna 2018 kulutus painui alle neljään litraan ja on tämän jälkeen vähentynyt vuosittain. Väkevien alkoholijuomien kulutus on vähentynyt merkittävästi verrattuna 1970- ja 1980-lukuihin, jolloin väkeviä juomia kulutettiin sataprosenttisena alkoholina lähes 4 litraa 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti. Väkevien alkoholijuomien kulutus pysyi yli kahdessa litrassa vuoteen 2013 asti. Tämän jälkeen kulutus 15 vuotta täyttänyttä asukasta kohti on pysynyt alle kahdessa litrassa ja oli 1,6 litraa vuonna 2022.

Taulukko 2. Eri alkoholijuomaryhmien kulutus (tuhatta litraa) vuosina 2021–2022

Tuoteryhmä	2021	2022
Väkevät juomat	23 048	22 357
Viinit	62 410	60 085
Siiderit	26 993	24 559
Juomasekoitukset	61 475	59 524
Mallasjuomat	379 005	357 854
Yhteensä 100 % alkoholina	38 199	36 132

Vuonna 2022 kulutuksesta 75 prosenttia oli vähittäismyyntikulutusta, johon myös Alkon myynti tilastoidaan. Alla on esitetty tiedot Alkon myynnin kehityksestä.

Taulukko 3. Alkon myynnin kehitys (tuhatta litraa) tuoteryhmittäin vuonna 2022 verrattuna edellisvuoteen (muutos edelliseen vuoteen -9,9 %)

Tuoteryhmä	2021	2022
Väkevät alkoholijuomat	21 654	20 216
Väkevät viinit	2 234	2 033
Miedot viinit	56 084	49 786
Siiderit	475	426
Juomasekoitukset	2 537	2 247
Mallasjuomat	5 390	4 868
Yhteensä	88 374	79 575

3.2 Alkoholin kulutuksesta aiheutuneita haittoja

Aikaisempaan tapaan tässä raportissa käsitellään edeltävän vuoden (2021) tilastotietoja alkoholihaittojen osalta.

Vuonna 2021 alkoholiperäisiin tauteihin ja alkoholimyrkytykseen menehtyi 70 henkeä vähemmän kuin edellisenä vuonna. Alkoholiperäisiin tauteihin ja alkoholimyrkytykseen menehtyi 1 600 henkeä, joista miehiä lähes 1 300 ja naisia 400. Suurin osa alkoholikuolemista aiheutuu alkoholin pitkäaikaiseen käyttöön liittyvistä sairauksista, kuten maksa- ja sydänsairauksista.

Alkoholiperäisen kuolleisuuden muutokset ovat seuranneet alkoholijuomien kokonaiskulutuksen kehitystä. Alkoholin aiheuttamiin syihin kuoli kolme prosenttia kaikista kuolleista. Vuonna 2021 yli 60 prosenttia alkoholikuolemista johtui alkoholin käytön aiheuttamista maksasairauksista. Niiden aiheuttamat kuolemat vähenivät edellisvuodesta. Alkoholimyrkytysten määrä väheni edellisvuodesta miltei 200:sta 147:ään. Alkoholimyrkytysten osuus oli 9 prosenttia kaikista alkoholin aiheuttamista kuolemista.

Alkoholin käyttöön liittyviin kuolemiin on laskettu alkoholisairauksiin ja alkoholimyrkytyksiin kuolleiden lisäksi alkoholin vaikutuksen alaisena tapaturmaan ja väkivaltaan kuolleet. Vuonna 2021 alkoholin käyttöön liittyviä kuolemia tilastoitiin 2 139.

Miesten kuolleisuus alkoholiperäisiin syihin on moninkertaisesti yleisempää kuin naisten. Miesten kuolleisuus on myös seurannut tarkemmin alkoholin kokonaiskulutuksen muutoksia kuin naisten. Vuonna 2021 miesten ikävakioitu kuolleisuus alkoholin aiheuttamiin syihin väheni -5,1 prosenttia ja naisten vastaavasti -4,6 prosenttia vuoteen 2020 verrattuna.

Vuonna 2021 alkoholiperäisiin syihin kuolleiden keski-ikä oli miehillä 63 vuotta ja naisilla 64 vuotta. Kymmenen viime vuoden aikana suuntaus on ollut se, että 65 vuotta täyttäneiden osuus alkoholisyihin kuolleista on kasvanut tuntuvasti.

Vuonna 2021 tapaturmaisesti kuolleista oli päihteiden vaikutuksen alaisena tapaturmahetkellä 13 prosenttia, mikä oli suunnilleen saman verran kuin edellisenä vuonna. Vuonna 2021 tapaturmaisesti kuolleista päihtyneitä oli yhteensä 313 henkilöä, joista alkoholipäihtyneitä oli suurin osa, 269 henkilöä. Loput henkilöistä olivat useamman erilaisen päihteen (huume/lääke/alkoholi) vaikutuksen alaisena.

Vuonna 2021 yleisintä tapaturmahetken päihtymys oli saunan kuumuuteen kuolleissa. Heistä puolet oli päihdyttävän aineen vaikutuksen alaisena. Myös lähes puolet tapaturmaisesti tukehtuneista, hukkuneista ja ulkona kylmyyteen kuolleista ja lähes joka kolmas kuljetusturmissa ja tulipaloissa tapaturmaisesti kuolleista oli ollut päihtyneenä tapaturman tapahtumahetkellä. Sen sijaan kuolemaan johtaneissa kaatumistapaturmissa, joista suurin osa tapahtui yli 80-vuotiaille, päihteiden vaikutuksen alaisena oli vähemmän kuin joka kymmenes. Kuolemansyytilastossa päihtymys on määritelty kuolintodistukselta. Luvuissa ovat mukana alkoholipäihtymyksen lisäksi myös huume- ja lääkepäihtymykset. Luvut eivät sisällä tapaturmaisista alkoholi-, lääke- ja huumemyrkytyksiä.

Vuonna 2021 poliisin tietoon tuli 17 370 rattijuopumusrikosta eli henkilö oli ajanut alkoholin vaikutuksen alaisena tai huumantuneena. Rattijuopumusten kokonaismäärä väheni noin 16 prosenttia vuoteen 2020 verrattuna (20 216). Tietoon tulleista rattijuopumuksista noin 36 prosenttia oli törkeitä rattijuopumuksia. Törkeitä rattijuopumuksia tuli tietoon 6 275, mikä on 9,5 prosenttia edellisvuotta vähemmän (6 937). Kuolemaan johtaneissa tieliikenneonnettomuuksissa vuonna 2021 alkoholin vaikutuksen alaisena oli 40 kuljettajaa ja loukkaantumiseen johtavissa 257 kuljettajaa.

Vuonna 2021 selvitettyihin väkivaltarikoksiin syyllisiksi epäiltyjä, jotka olivat olleet alkoholin, huumaavan aineen tai alkoholin ja muun huumaavan aineen vaikutuksen alaisena oli yhteensä 7 548. Edelliseen vuoteen verrattuna selvitettyt väkivaltarikokset, jossa epäilty oli päihteiden vaikutuksen alaisena, vähenivät noin 18 prosenttia (9 198).

Vuonna 2021 päihtyneenä säilöön otettujen määrä oli 41 455 eli alhaisin vuodesta 1970 lähtien. Luku on noin 9 prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna (45 574). Päihtyneen säilöönotto on harkinnanvarainen toimenpide, jonka poliisi tekee päihtyneen suojaamiseksi loukkaantumiselta tai hengenvaaralta. Päihtyneiden säilöönottojen määrä on ollut yksi perinteisistä mittareista, jolla on kuvattu alkoholin kulutuksen haittavaikutuksia. Säilöönottojen määrän väheneminen viime vuosina johtuu osaltaan poliisin toimintatapojen muuttumisesta: nykyisin poliisi yhä useammin toimittaa päihtyneen tämän kotiin selviämisaseman tai putkan sijaan.

3.3 Alkon toiminta alkoholista aiheutuneiden haittojen ehkäisyssä

Alkon yli 5,5 tilavuusprosenttia alkoholia sisältävien juomien yksinmyyntioikeus perustuu sosiaali- ja terveystieteisiin syihin. Alkoholilain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi.

Alkoholilain 23 §:n mukaan Alkolla on 1 §:ssä tarkoitettujen haittojen vähentämiseksi 6 §:ssä säädettyin poikkeuksin yksinoikeus harjoittaa alkoholijuomien vähittäismyyntiä.

Vastuullinen alkoholin myynti tarkoittaa Alkossa sitä, että Alko ei myy alkoholijuomia alaikäisille, päihtyneille tai välittämistarkoituksiin. Alko kehittää jatkuvasti henkilöstön vastuullisuusosaamista. Alko tarjoaa asiakkaille myös alkoholittomia vaihtoehtoja sekä pieniä pakkauskokoja. Paljousalennukset, kaupantekijäiset, lisämyynti tai yksittäisten tuotteiden markkinointi eivät kuulu Alkon toimintatapoihin.

Alko toteuttaa lakisääteistä tehtäväänsä alkoholihaittojen vähentämiseksi edistämällä alkoholin kohtuukäyttöä sekä vastuullista ruoka- ja juomakulttuuria. Alko ei markkinoi yksittäisiä tuotteita tai palkitse henkilökuntaa myynnin määrän perusteella. Alkon tuotevalikoimaan sisältyy alkoholittomia ja matala-alkoholisia tuotteita sekä pieniä pakkauskokoja.

Alkoholijuomien myynninvalvonnasta säädetään alkoholilaissa. Myynninvalvonta tarkoittaa niitä toimia, joilla Alkon henkilökunta varmistaa, että juomia ei myydä alaikäisille, selvästi päihtyneille eikä välitykseen. Alkon omavalvontasäännöt perustuvat alkoholilakiin ja -asetukseen sekä Valviran antamiin omavalvontaohjeisiin. Myynninvalvonnan toteutumista seurataan säännöllisesti kassarekisteröinneillä ja Mystery shopping -tutkimuksilla.

Alkon tavoitteena on tarkastaa ikä henkilötodistuksesta kaikilta alkoholijuomia ostavilta, alle 30-vuotiailta vaikuttavilta asiakkailta. Vuonna 2022 nuoren ikä tarkistettiin 4,9 miljoonaa kertaa heidän asioidessaan Alkon myymälöissä. Nuoren ikä tarkastettiin 97,3 prosentissa testikäynneistä (93,6 prosenttia vuonna 2021). Päihtymysepäilytarkistuksia tehtiin lähes 440 000 kertaa ja alkoholijuomien välittämisepäilytarkistuksia yli 260 000 kertaa.

Alkolta saadun selvityksen mukaan vastuullisuuden painottaminen näkyi vuonna 2022 erityisesti seuraavissa toiminnoissa:

Vuonna 2022 Alko keskittyi edelleen yksinäisyyden ennaltaehkäisyyn yhteiskunnassamme jatkamalla työtä, jonka se aloitti vuonna 2021. Yksinäisyyttä kokevat ajattelevat, että heillä ei ole keinoja muuttaa tilannettaan. Pitkittyessään yksinäisyyden kokemus altista päihteiden väärinkäytölle.

Alko keskittyi yhteistyöhankkeissa keinoihin yksinäisyyden vähentämiseksi: ennaltaehkäisemisen työvälineet, tuki omaehtoiseen muutokseen ja ammattiapua sitä tarvitseville. Pääkohderyhmänä olivat nuoret aikuiset, erityisesti nuoret miehet.

Yksinäisyystyön pääyhteistyökumppaneina jatkoivat HelsinkiMissio ry ja MIELI ry. Alkon tuella HelsinkiMissio muun muassa käynnisti uuden palvelun, Perjantai puhelimen. Perjantai puhelin on yksinäisyyttä ennaltaehkäisevä palvelu pitkäkestoisen ja haitallisen yksinäisyyden vähentämiseksi.

MIELI ry:n ja Alkon yksinäisyysyhteistyössä keskiössä oli tuen saannin kynnyksen mataloittaminen. Kriisityössä resursseja on suunnattu erityisesti auttamiseen verkossa. Alko jatkoi molempien pääkumppanien kanssa myös viestintäyhteistyötä sekä asiantuntijavaihtoa, jossa hyödynnettiin puolin ja toisin asiantuntemusta esimerkiksi viestinnän sisältöjen tuottamisessa. Alko viesti yksinäisyysysteemasta niin omissa kanavissaan kuin myös maksetussa mediassa.

Alko jatkoi tukeaan Kaverisovelluksen tekniselle kehitystyölle. Kaverisovellus on valtakunnallinen, täysi-ikäisille tarkoitettu maksuton palvelu, jonka avulla voi löytää kaverin arkisiin tilanteisiin, kuten lenkkiseuraksi. Kaverisovelluksen on ottanut käyttöön jo 15 000 suomalaista, ja maksuttoman palvelun lataa joka päivä keskimäärin 30 ihmistä. Yhteistyö jatkuu vuonna 2023, kun palvelua kehitetään erityisesti saavutettavuuden näkökulmasta.

Muita yhteistyöhankkeita olivat Nuorten Akatemian kanssa tehtävä Mahistoiminta, Kehitysvammaliiton kanssa tehtävä FASD-viestintä sekä monimuotoisen urheiluseuratoiminnan palkitseminen yhdessä Paralympiakomitean kanssa. Mahis on sosiaaliseen vahvistamiseen perustuva ryhmätoiminnan malli, joka edesauttaa nuorten hyvinvointia ja osallisuutta. Vuonna 2022 Nuorten Akademia tarjosi Alkon tuella tunne- ja kehotietoisuustaitoja kehittävän Fragile-Särkyvää-koulutuksen 75 nuoriso-ohjaajalle. Ystävyyksiä rakentavaan Ystävämahikseen 1.–28.2.2022 otti osaa 18 nuorten ryhmää, joissa nuoria oli yhteensä 178. Alkon tuella toteutuivat lisäksi 56 nuorten ryhmää, joissa oli mukana 488 nuorta. Mahis-ryhmätoiminnan myötä nuoret saavat elämäänsä ystäviä, vertaistukea ja ryhmään kuulumisen kokemuksia.

Alko on vuodesta 2015 lähtien kampanjoinut yhdessä Kehitysvammaliiton kanssa FASD-tietoisuuden lisäämiseksi avaamalla myymälöiden ovet FASD-päivänä 9.9. yhdeksän minuuttia normaalia myöhemmin. Alkoholin aiheuttamien sikiövaurioiden kirja kutsutaan kirjainyhdistelmällä FASD (fetal alcohol spectrum disorders). Suomessa syntyy joka vuosi 600–3 000 lasta, joilla on jonkinasteinen alkoholivaurio. Alko haastoi Suomen suurimmat päivittäistavarakaupat jälleen mukaan FASD-kampanjaan. R-kioski ja S-ryhmän ketjut vastasivat Alkon haasteeseen aloittamalla alkoholinmyynnin FASD-päivänä normaalia myöhemmin sekä viestimällä asiakkailleen raittiin raskauden puolesta. Alkon viestintä tavoitti noin 500 000 suomalaista sosiaalisen median kanavissa.

Suomen Paralympiakomitea ja Alko jakoivat Vuoden yhdenvertaisin seura - stipendit ensimmäistä kertaa. Stipendit jaettiin kansainvälisenä vammaisten päivänä 3.12. kolmessa eri kategoriassa. 1 500 euron arvoiset stipendit saivat Turunseudun Kenttäurheilijat (Yhdenvertaisuus kilpaurheilussa), Riihimäen Palloseura (Yhdenvertaisuus harrastetoiminnassa) ja Okeroisten Ratsastajat (Yhdenvertaisuus seuran ohjaaja- ja johtotehtävissä). Stipendejä haki kaikkiaan 98 urheiluseuraa.

Jo ennen koronakriisiä monessa työyhteisössä siirryttiin osin etätyöhön, mutta viimeistään koronan myötä etätyöntekijöiden työkyvystä tuli keskeinen kysymys monissa organisaatioissa. Alko on ollut osaltaan tukemassa Työterveyslaitoksen tutkimushanketta, jonka tavoitteena on ollut analysoida sitä, miten etätyö ja monipaikkainen työ vaikuttavat hyvinvointiin. Yksi osa tutkimusta on etätyön ja alkoholin käytön välisen yhteyden selvittäminen. Tutkimuksen tulosten perusteella etätyö ei ollut yhteydessä alkoholin riskikäyttöön, mutta etätyötä tehneillä oli suurempi todennäköisyys juoda alkoholia useana päivänä viikossa verrattuna niihin, jotka eivät tehneet etätyötä.

3.4 Alkon vastuullinen alkoholijuomien hankinta

Alkolla ei ole omia tuotteita eikä omaa tuotantoa, vaan sen valikoimassa olevat tuotteet on hankittu koti- ja ulkomaisilta alkoholijuomien valmistajilta ja tukkumyyjiltä.

Tuotteita oli valikoimassa 11 650 vuonna 2022. Alkon vakiovalikoimassa oli vuonna 2022 tuotteita 80 maasta. Kokonaisuudessaan Alkon tavarantoimittajien ja palveluiden toimittajilta tekemien hankintojen arvo oli 1043,3 miljoonaa euroa, josta juomahankintojen osuus 988,87 miljoonaa euroa ja muiden hankintojen osuus 54,46 miljoonaa euroa.

Alkon mukaan ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin huomioiminen on Alkolle tärkeää ja Alko kokee velvollisuudekseen kehittää jatkuvasti valikoimaansa eettiselle ja ympäristön kannalta kestäväälle pohjalle. Alko haluaa tukea ja kasvattaa vastuullisesti tuotettujen tuotteiden määrää valikoimissaan, ja auttaa kuluttajaa tekemään vastuullisempia ostopäätöksiä. Alko on asettanut työlleen seuraavat tavoitteet toteutettaviksi vuoden 2030 loppuun mennessä: Arvoketjun päästöjen vähentäminen -50 prosenttia verrattuna vuoteen 2020, juomapakkausten ilmastopäästöjen vähentäminen -50 prosenttia verrattuna vuoteen 2020, hiilineutraali Alko kotimaan toimintojen osalta, ja juomien hankintaketjujen läpinäkyvyys aina pääraaka-ainetasolle asti. Tavoitteena on myös, että riskialueilta tulevat tuotteet ovat sertifioituja tai muulla tavoin vastuullisuusvarmennettuja.

Vuonna 2022 Alko kertoo edistäneensä ihmis- ja työoikeuksia muun muassa seuraavien toimenpiteiden kautta:

Alko päivitti vastuullisuusstrategiansa vuonna 2022. Pohjoismaiset alkoholimonopolit hyväksyivät yhteiset pitkän aikavälin tiekartat eettisten toimintatapojen edistämiseksi ja toteutumisen varmistamiseksi. Alko järjesti

tavarantoimittajilleen työpajan, jonka aiheena oli valikoimaanotto-ohjeen muutokset vastuullisen hankinnan osalta sekä amforin uusi Code of Conduct. Alko teki myös hankintaketjuun kohdistuvia osaamisen kehittämisen toimenpiteitä Euroopassa sekä Pohjois- ja Etelä-Amerikassa. Edellisvuoden tapaan Alko jatkoi italialaisten tuottajien koulutuksia muun muassa vastuullisesta työvoiman hankinnasta. Koulutusten toteutuksesta vastasivat Stronger Together ja Equalitas. Samoin Alko jatkoi rommituottajien koulutuksia yhteistyössä Bonsucron ja La Islan kanssa. Koulutuksia järjestettiin italialaisille tuottajille ja tiloille kahdeksan ja rommituottajille kolme. Alko teetti yhteistyössä Reilu Kauppa ry:n kanssa raportin elämiseen riittävistä palkoista Etelä-Afrikassa.

Alko järjesti tavarantoimittajilleen koulutusta, infotilaisuuksia sekä työpajoja vastuullisuuden teemoihin liittyen. Vuoden 2022 aikana se järjesti neljä kaikille tavarantoimittajille avointa tavarantoimittajatilaisuutta. Näihin tilaisuuksiin osallistui yhteensä 823 henkilöä alan eri yritysistä. Lisäksi erityisesti vastuullisuuteen liittyviä tilaisuuksia oli viisi. Alko jatkoi yhteistyötä järjestäytymisoikeuden toteutumiseksi Palvelualojen ammattiliiton (PAM) sekä kansainvälisen International Union of Food, Agricultural, Hotel, Restaurant, Catering, Tobacco, and Allied Workers' Associations (IUF) kanssa. Vuonna 2022 Alko suoritti Amforin tuottaja-auditointeja Argentiinassa sekä aloitti vastuullisuusvierailut Kaliforniassa.

Alkon toiminnan ilmastovaikutukset syntyvät suurimmaksi osaksi arvoketjussa, erityisesti juomien ja juomapakkausten tuotannosta. Vuoden 2022 lopussa valmistunut ilmastotiekartta ohjaa Alkon toimintaa kohti arvoketjun päästöjen puolittamiseen tähtäävää tavoitetta. Alko haluaa tehdä asiakkaan ympäristövastuullisen juomavalinnan helpommaksi päivittyvän Vihreä valinta -konseptin avulla. Se työskentelee yhdessä eri juoma-alan toimijoiden kanssa ihmisoikeuksien toteutumiseksi sekä ympäristövaikutusten pienentämiseksi.

Tiivis vastuullisuusyhteistyö muiden pohjoismaisten alkoholimonopolioiden kanssa (Nordic Alcohol Monopolies Collaboration) sekä toimialayhteistyö Sustainable Wine Round Table (SWRT) vahvistavat toimenpiteiden vaikuttavuutta kansainvälisissä hankintaketjuissa. Elämiseen riittävä palkka oli yksi pohjoismaisen yhteistyön fokusalue vuonna 2022. Alko on vuoden aikana käynyt sidosryhmädialogia niin tammikuussa 2022 järjestetyssä yhteisöpohjoismaisessa webinaarissa kuin lokakuussa 2022 tuottajien kanssa.

4 Alkon toiminta vuonna 2022 – myymälät ja valikoima sekä niissä tapahtuneet muutokset

4.1 Alkon myymälät ja niissä tapahtuneet muutokset vuonna 2022

Alkon palveluverkoston muodosti vuoden 2022 lopussa 373 myymälää, 134 luovutuspaikkaa, verkkokauppa ja mobiilisovellus.

Vakiovalikoiman tuotteita ohjataan myymälöihin tuoteryhmittäin valikoimaprofiilien kautta. Valikoimaprofiilit muodostuvat myyntiprofiiliin (normaali, perus, plus) ja myymäläkoon (6 kokoluokkaa, XS-XXL) yhdistelmänä, esimerkiksi "normaali-S". Lisäksi on vielä jokerityypin myymälöitä, joissa on poikkeukselliset olosuhteet, esimerkiksi pieni myymäläpinta-ala tai kausittain suuresti vaihteleva kysyntä. Tästä syystä jokerityypille ei tehdä keskitetysti ohjattua valikoimanhallintaa.

Normaali-myyntiprofiiliin verrattuna plus-myyntiprofiiliin myymälöissä korostuvat etenkin viinit, oluet sekä keskimääräistä kalliimmat tuotteet. Perus-myyntiprofiiliin myymälöissä myynti painottuu puolestaan enemmän väkevien tuoteryhmien tuotteisiin sekä osaan panimoryhmän tuotteita.

Alkolla on lisäksi kolme asiakasviestinnässä käytettävää myymälätyyppiä: huippumyymälä, erikoismyymälä ja lähimyyymälä. Valikoimanhallinnan näkökulmasta myymälätyyppejä erottaa valikoiman laajuus. Huippumyymälöissä on laajin valikoima, ja ne ovat lähtökohtaisesti XXL kokoluokassa. Erikoismyymälöissä on laaja XL tai L kokoluokan valikoima. Lähimyyymälät kuuluvat kokoluokkiin XS–L. Erikoiserätuotteita ohjataan Alkon huippu- ja erikoismyymälöihin.

Tuotteita ohjataan myymälöihin keskitetysti enintään 90 prosenttia. Keskimäärin ketjuohjauksella ohjataan myymälöihin noin 70 prosenttia myymälän valikoimasta. Huippu- ja erikoismyymälöissä on keskimääräistä alhaisempi kohdennusaste ja lähimyyymälöissä keskimääräistä korkeampi kohdennusaste. Myymälät täydentävät lisäksi valikoimaansa valinnaisilla tuotteilla paikallisen kysynnän mukaan.

Taulukko 4. Alkon myymälät ja luovutuspaikat vuosien 2021 ja 2022 lopussa

Alkon myymälät ja luovutuspaikat	2021 lopussa	2022 lopussa
Jokeri	12	15
Plus XS	5	5
Plus S	8	7
Plus M	14	14
Plus L	21	22
Plus XL	7	9
Plus XXL	15	14
Normaali XS	29	32
Normaali S	28	30
Normaali M	43	42
Normaali L	47	46
Normaali XL	23	21
Normaali XXL	4	4
Perus XS	26	32
Perus S	53	49
Perus M	27	25

Perus L	6	6
Perus XL	0	0
Alkon myymälät yhteensä	368	373
Luovutuspaikat	143	134

4.2 Alkon valikoima ja valikoimassa tapahtuneet muutokset vuonna 2022

Alkoholiyhtiön päätöksestä alkoholijuomien ottamisesta vähittäismyyntiin, niiden poistamisesta vähittäismyyntistä ja niiden hinnoittelusta säädetään alkoholilain 25 §:ssä, jonka mukaan päätökset tulee tehdä julkisin ja tasapuolisin perustein riippumatta alkoholijuoman valmistajan tai myyjän kansalaisuudesta tai kotipaikasta.

Alkon valikoima koostuu viidestä eri valikoimatyyppistä, jotka jakautuvat vielä eri tuotetyyppeihin. Vakiovalikoima on päävalikoima, jonka tuotteet on valittu laajasta tarjonnasta ympäri maailman. Ne muodostavat myymälävalikoiman rungon. Kausivalikoiman tuotteet valitaan määrääjäksi vastaamaan kyseisen ajankohdan erityistarpeisiin. Erikoiserät rikastuttavat Alkon tuotevalikoimaa ja ovat erityisesti juomista sekä ruoan ja juoman yhdistämisestä kiinnostuneille asiakkaille suunnattuja tuotteita. Suurin osa erikoiserätuotteista tulee valikoimaan yhtäaikaaisesti kerran kuussa. Tilausvalikoima koostuu maahantuojien ja valmistajien tarjoamista, vakio- ja kausivalikoiman sekä erikoiserien ulkopuolisista tuotteista. Tuotteet ovat pääosin saatavilla verkkokaupasta ja ovat myymälöille valinnaisia. Näiden lisäksi asiakkailta on mahdollisuus tilata Alkon valikoiman ulkopuolisia alkoholijuomia ostositoumuksella niin kutsuttuina erikoistilaustuotteina

Valikoiman suunnittelu

Vakiovalikoiman, kausivalikoiman ja erikoiserien tuotteet valitaan vastaanotettujen tarjousten ja pyydettyjen näytteiden perusteella tasapuolisuutta ja syrjimättömyyttä noudattaen. Valikoiman suunnittelun perustana on asiakaslähtöinen tuoteryhmäpuu, jonka mukaisesti arvioidaan kysyntää ja nykyvalikoimaa suhteessa eri asiakasryhmien tarpeisiin.

Tuoteryhmäpuu perustuu Alkon analysoimiin asiakastarpeisiin, -käyttäytymiseen ja kuluttajakysyntään. Mikäli niissä tapahtuu muutoksia, tuoteryhmäpuun rakenne tai alatuoteryhmien tai segmenttien sisällöt voivat muuttua. Muutoksista informoidaan hyvissä ajoin ja aina vähintään kaksi hinnastojaksoa ennen niiden voimaantuloa.

Alkon vakiovalikoiman tuotteet ovat keskitetyn ohjauksen tarkastelun piirissä. Niiden myyntiä tarkastellaan hinnastojaksoittain. Jaksotarkastelujen perusteella osa tuotteista kohdennetaan myymälävalikoimiin ja osa jää kohdentamattomiksi tuotteiksi. Hakuja vastaavista ja oikein täytetyistä tarjouksista pyydetään näytteet. Tuotteet valitaan pyydettyjen näytteiden perusteella ja käyttäen joko sokko- ja/tai avointa arviointia. Arvioinnissa kiinnitetään huomiota tuotteen laatuun sekä muihin kuluttajalle lisäarvoa tuoviin näkökohtiin. Myös vastuullisuuden osalta asiakkaalle merkittävät tekijät huomioidaan arvioinnissa, kuten esimerkiksi kierrätysjärjestelmään kuuluminen, luomu ja vihreä valinta -symbolit. Myös muita kuluttajalle vastuullisuuden suhteen merkityksellisiä seikkoja voidaan katsoa eduksi arvioinnissa. Lisäksi tuotteen saatavuuden varmuus, materiaalivirran toimivuus sekä pakkauksen tilanhallinnallinen soveltuvuus arvioidaan, jotta asiakaspalvelulliset vaatimukset voidaan täyttää. Arvioinnin jälkeen valittu tuote toimitetaan Alkoholintarkastuslaboratorion (ACL) analysoitavaksi.

Oheisissa taulukoissa on esitelty Alkon valikoimassa olevien tuotteiden lukumäärät (taulukko 5) sekä vakiovalikoimaan tarjottujen, hyväksytyjen ja hylättyjen tuotteiden lukumäärät eriteltynä niiden alkuperän mukaan (taulukko 6).

Taulukko 5. Alkon vähittäismyyntihinnastossa olevien vakiovalikoiman alkoholijuomien lukumäärät tuoteryhmittäin vuosina 2021–2022 (tilanne vuoden alussa)

Tuoteryhmä	2021	2022
Miedot viinit	3 260	3 248
Oluet (ja sahti)	601	558
Väkevät alkoholijuomat	1 184	1 167

Muut alkoholijuomat	161	177
Yhteensä	5 206	5 150

Taulukko 6. Alkon vakiovalikoimaan tarjottujen, hyväksytyjen ja hylättyjen tuotteiden lukumäärät vuosina 2021–2022 (jaoteltuna kotimaiset tuotteet, muiden EU-maiden tuotteet ja EU:n ulkopuolisten maiden tuotteet)

	Tarjottu 2021	Tarjottu 2022	Hyväksytty 2021	Hyväksytty 2022	Hylätty 2021	Hylätty 2022
Kotimaiset tuotteet	776	676	143	108	612	551
Muiden EU-maiden tuotteet	8 226	7 544	856	645	7 203	6 781
EU:n ulkopuolisten maiden tuotteet	2 229	2 647	266	289	1 950	2 300
Yhteensä	11 231	10 867	1 265	1 042	9 765	9 632

Palvelutuotteet

Palvelutuotteiden haku on lopetettu vuonna 2018. Tätä ennen palvelutuotteet saivat kolmen vuoden peiton. Sittemmin erillisiä palvelutuotteiden hakuja ei ole järjestetty, vaan palvelutuotteiden kaltaiset tuotteet ovat tulleet osaksi pysyvää vakiovalikoimaa ja niitä haetaan samoin kuin muitakin vakiovalikoiman tuotteita.

Tilausvalikoima

Tilausvalikoima koostuu maahantuojien ja valmistajien tarjoamista, vakio- ja kausivalikoiman sekä erikoiserien ulkopuolisista tuotteista. Tuotteet ovat pääosin saatavilla verkkokaupasta ja ovat myymälöille valinnaisia.

Tilausvalikoima on tarkoitettu tuotteille, jotka täydentävät vakiovalikoimaa tai jotka on tarkoitettu suppealle asiakasryhmälle. Tuotteita voi tarjota tilausvalikoimaan milloin vain, eikä tarjoamiseen liity hakumenettelyä.

Tilausvalikoiman tuotteet on jaettu kahteen eri luokkaan: tilausvalikoiman normaalit tuotteet (T1) ja paikallisesti saatavat tilausvalikoiman tuotteet (T3).

Tilausvalikoiman tuotteet tarjotaan lähtökohtaisesti joko luokkaan T1 tai luokkaan T3, johon pienpanimot, tilaviini- ja muut pientuottajat voivat tarjota tuotteitaan vain paikallisesti saataviksi tuotteiksi. Tuotteen valmistajan ollessa pienpanimo (vuosituotanto enintään 15 miljoonaa litraa) tai pientuottaja (vuosituotantomäärä enintään 100 000 litraa), on tuottajalla mahdollisuus listata tuote tilausvalikoimaan paikallisesti saatavana tuotteena (T3). Tällöin tuottaja voi itse valita myymälät (1–10 kpl), joihin tuotetta on mahdollista toimittaa asiakastilausten pohjalta. Jos tuotantoraja ylittyy, tuottajalla on velvollisuus ilmoittaa siitä Alkolle.

Alko ei toimi tilausvalikoiman tuotteiden maahantuojana, vaan edellyttää, että myyjä hoitaa maahantuonnin, jolloin myyjällä tulee olla toiminnan edellyttämät voimassa olevat luvat. Maahantuojana myyjä huolehtii ulkomailta tulevien tuotteiden tulliselvityksistä ja muista maahantuontiin liittyvistä velvoitteista. Taulukossa 7 on esitelty tilausvalikoimassa olevien tuotteiden lukumäärät jaoteltuina kotimaisiin tuotteisiin, muiden EU-maiden tuotteisiin sekä EU:n ulkopuolisten maiden tuotteisiin.

Taulukko 7. Tilausvalikoimassa olevien tuotteiden lukumäärät vuosina 2021–2022 (jaoteltuna kotimaiset tuotteet, muiden EU-maiden tuotteet ja EU:n ulkopuolisten maiden tuotteet) vuoden ensimmäisen hinnaston mukaisesti

	2021	2022
Kotimaiset tuotteet	404	419
Muiden EU-maiden tuotteet	3 406	3 828

EU:n ulkopuolisten maiden tuotteet	1 230	1 183
Yhteensä	5 040	5 430

Valikoimasta poistaminen

Alkoholiyhtiön päätöksestä alkoholijuoman poistamisesta vähittäismyynnistä säädetään alkoholilain 25 §:ssä, jonka mukaan päätös tulee tehdä julkisin ja tasapuolisin perustein riippumatta alkoholijuoman valmistajan tai myyjän kansalaisuudesta tai kotipaikasta.

Vuonna 2022 valikoimasta poistamisen syynä on useimmin ollut se, että kyseessä on ollut portfolioista poistunut tuote.

Taulukko 8. Alkon vakiovalikoimasta poistettujen tuotteiden lukumäärä vuonna 2022 sekä tuotteiden poistamisen perusteet

Poistamisen peruste	Lukumäärä
Alkoholipitoisuuden muutos	2
Erikoiseräkausi päättynyt	112
Huono laatu	3
Kausituote	41
Listaus peruuntunut	5
Muu syy	166
Pienerätuote loppunut	177
Pullokoon muutos	3
Päällysteen muutos	6

Tuote poistunut portfolioista	880
Valmistus lopetetaan	76
Veroryhmän muutos	3
Yhteensä	1 474

4.3 Alkon valikoimaanottomenettely ja siinä tapahtuneet muutokset vuonna 2022

Valikoimaanottomenettely

Valtioneuvoston alkoholilain täytäntöönpanosta antaman asetuksen (151/2018) 14 §:n mukaan alkoholiyhtiön päättämät alkoholilain 25 §:ssä tarkoitetut alkoholijuomien valikoimaan ottamista, valikoimasta poistamista ja hinnoittelua koskevat yleiset valintaperusteet, sopimusehdot ja menettelysäännöt tulevat voimaan aikaisintaan 30 päivän kuluttua siitä, kun ne on julkistettu. Alkon tulee varata tavarantoimittajille tai niitä edustaville järjestöille sopivalla tavalla ennen julkistamista tilaisuus lausua valintaperusteita, sopimusehtoja ja menettelysääntöjä koskevasta ehdotuksesta.

Asetuksen 15 §:n mukaan Alko saa ottaa alkoholijuomia valikoimiinsa ainoastaan tarjousten perusteella. Alkon tulee päättää alkoholijuomien ottamisesta vähittäismyyntiin ja niiden poistamisesta valikoimistaan 14 §:n 1 momentissa tarkoitettujen sopimusehtojensa ja yleisten valintaperusteidensa mukaisesti.

Alkoholiyhtiön tulee vähintään vuosittain julkistaa tarjousten tekijöiden käyttöön:

1. menettelyohjeet ja tarkemmat määräykset tarjousten tekemisestä ja niiden käsittelystä;
2. alkoholiyhtiön olemassa oleva myyntivalikoima tavarantoimittajineen;
3. alkoholiyhtiön arvio tarjousten kohtuullisesta käsittelyajasta.

Asetuksen 14 §:n 2 momentin 1 kohdan edellyttämät menettelyohjeet Alkon alkoholijuomien valikoimaan ottamista, valikoimasta poistamista, hinnoittelua ja esillepanoa koskevat kriteerit sekä menettelytavat on esitetty Valikoimaanotto ja vähittäismyynti 2022 -ohjeessa.

Asetuksen 14 §:n 2 momentin 2 kohta edellyttää, että Alko julkaisee olemassa olevan myyntivalikoimansa ja tiedot tuotteiden toimittajista. Edellä mainitut tiedot sisältävä luettelo on ollut saatavilla Alkon verkkosivujen kautta vuonna 2022. Luettelossa on esitetty aakkosjärjestyksessä kunkin valikoimassa olevan tuotteen nimi, tuotenumero ja toimittaja, maahantuoja ja tuoteryhmä.

Asetuksen 14 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaiset arviot tarjousten kohtuullisesta käsittelyajasta Alko ilmoitti Alkoholijuomien valikoimaanotto ja vähittäismyynti -oppaassa.

Valikoimaanotto-ohje ja siinä tapahtuneet muutokset vuonna 2022

Alko päivitti alkoholijuomien valikoimaanotto-ohjettaan vuonna 2022 kaksi kertaa. Muutokset astuivat voimaan 29.3.2022 ja 27.9.2022.

Ennen jokaista valikoimaanotto-ohjeen muutosta Alko on julkaissut internetsivustollaan suunnitellut muutokset kuulemismenettelyssä, ja ehdotetut muutokset ovat olleet kaikkien alan toimijoiden kommentoitavissa.

29.3.2022 voimaan astuneeseen ohjeeseen suunnitellut muutokset julkaistiin kuulemismenettelyssä 31.1.2022. Alko pyysi lähettämään palautteet muutoksiin 14.2.2022 mennessä. Päivitetty ohje julkaistiin digitaalisessa muodossa Alkon verkkosivuilla 24.2.2022.

27.9.2022 voimaan astuneeseen ohjeeseen suunnitellut muutokset julkaistiin kuulemismenettelyssä 3.8.2022. Alko pyysi lähettämään palautteet muutoksiin 17.8.2020 mennessä. Päivitetty ohje julkaistiin digitaalisessa muodossa Alkon verkkosivuilla 23.8.2022.

Vuoden 2022 valikoimaanotto-ohjeeseen tehtiin muun muassa seuraavia muutoksia:

Muutokset 29.3.2022

Valikoiman suunnittelun osalta päivitettiin valikoimasuunnittelun aikataulu ja poistettiin palvelutuotteiden konseptin poistumisen myötä teksti liittyen vakiovalikoiman palvelutuotteisiin. Kausivalikoiman tuotteiden tekstiin lisättiin: Erikoisen sesonkipainotteiset kausituotteet voivat varmistaa myyntitulon seuraavalle kaudelle (esimerkiksi glögi joulukaudelle) edeltävän kauden myyntien perusteella, mikäli haussa on todettu mahdollisuus tulla valituksi uudelleen myyntiin seuraavaksi kaudeksi edellisen kauden myyntien perusteella ja kausituote tarjotaan uuteen kauteen suunnattuun hakuun ja haussa määritetyt kriteerit toteutuvat ja edeltävän kauden myynti on ylittänyt 50 000 litraa kauden aikana ja kausituote on asiakkaalle tunnistettavissa samaksi tuotteeksi.

Kaupankäynnin ehtojen osalta sovellus muuttui: Tilausvalikoiman tuotteiden toimitukset edellyttävät, että myyjä käyttää Alkon verkko-Edi-sovellusta (BNP). Alkon verkko-Edi-sovellus Supplier web on poistunut käytöstä ja uusi sovellus on BNP (Business Network -portaali). Laatuvaatimusten osalta lisättiin teksti: Mikäli yksittäiseen tuotteeseen kohdistuu poikkeuksellisen suuri määrä asiakkaiden laadullisista syistä tekemiä tuotepalautuksia, varaa Alko oikeuden velottaa tuotepalautuksista aiheutuvat kustannukset tavarantoimittajalta. Hinnastojaksot päivitettiin.

Liite 2A, Alkon maahantuontipalvelu, tekstiä on täsmennetty: Käytettäessä Alkon maahantuontipalvelua tarjottavan tuotteen tulee olla toimitettavissa joko maa- tai merirahdilla. Hyväksytyt toimituslausekkeet ovat FCA juomatoimittajan varasto, FOB laivaussatama tai FCA kuljetusyhtiön terminaali. DAP-lausekkeella toimitettaessa autokuljetusten toimituslauseke on DAP Alkon keskusvarasto ja konttikuljetusten toimituslauseke DAP Vuosaaren satama. Kaikkiin ulkomaisiin toimituksiin sovelletaan Incoterms 2020 -ehtoja. Toimituksen on tapahduttava verottomasta varastosta. Mikäli tuote on tarjottu toimitettavaksi maasta, jolle ei löydy Alkon määrittelemää maahantuonnin vakiokustannusta, Alko varaa oikeuden tarkastaa tuotteen maahantuontikustannukset toteutuvien kuluja mukaisiksi ennen ostopäätöstä. Toimittaja on sitoutunut pitämään tuotteen vähittäismyyntihinnan tarjotun mukaisena, mutta mikäli maahantuonnin todellinen kustannus ylittää laskelmassa käytetyn kustannuksen, on tarjoajalla oikeus tähän vedoten vetää tarjous pois.

Muutokset 27.9.2022

Valikoimaanottoon liittyvää ohjeistusta on täsmennetty. Tähän yhteyteen on myös lisätty uusi osio, sääntöjen noudattaminen: Myyjä sitoutuu noudattamaan voimassa olevia lakeja ja säännöksiä sekä harjoittamaan liiketoimintaansa eettisesti. Myyjä sitoutuu kunnioittamaan ja seuraamaan Alko Oy:n Valikoimaanotto-ohjeessa esitettyjä periaatteita, ohjeita ja vaatimuksia, ja toimimaan niiden mukaisesti. Myyjä on vastuussa siitä, että myyjän alihankkijat ja myyjän yhteistyökumppanit toimivat Valikoimaanotto-ohjeessa esitettyjen amfori BSCI:n Code of Conduct -periaatteiden, ohjeiden ja vaatimusten mukaisesti. Amfori BSCI:n Code on Conductin rikkominen katsotaan aina oleelliseksi sopimusrikkomukseksi. Myyjä sitoutuu noudattamaan kulloinkin voimassa olevia EU:n ja YK:n pakotteita, ja toimimaan EU:n rahanpesua estävien säännösten mukaisesti ja pidättäytymään kaikesta lahjonnasta liiketoiminnassaan. Myyjä vahvistaa, että myyjä, myyjän vastuuhenkilöt tai myyjän omistajat eivät ole listattuna EU:n tai YK:n pakotelistoilla, eivätkä he ole epäiltyinä tai syyllistyneet taloudellisiin väärinkäytöksiin. Myyjä sitoutuu huolehtimaan siitä, että myyjä omassa hankintaketjussa ei ole pakotteiden kohteena olevia tahoja. Tämän kohdan mukaiset rikkomukset katsotaan aina oleellisiksi sopimusrikkomuksiksi. Myyjän on velvollinen ilmoittamaan mahdollisista väärinkäytöksistä, tai muusta toimintaohjeiden vastaisesta toiminnasta. Ilmoituskanava (Whistleblowing) on osoitteessa <https://report.whistleb.com/fi/alkoexternal>. Lisätietoja www.alko.fi.

Vastuullisen hankinnan koko osio on päivitetty seuraavasti: Alkon strateginen tahtotila on toimia vastuullisuuden edelläkävijänä. Vastuullisen hankinnan tavoitteena on luoda juomahankintoihin toiminta- ja seurantamallit, joilla voidaan vaikuttaa Alkon omaan, sopimuskumppaneiden ja koko toimialan sosiaalisen ja ympäristövastuun edistämiseen. Alko on sitoutunut kunnioittamaan kaikkia kansainvälisiä ihmisoikeuksia (mukaan lukien ILO:n kansainvälistä työtä koskevat sopimukset, YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, liike-elämää ja ihmisoikeuksia koskevat YK:n perusperiaatteet sekä YK:n lapsen oikeuksien sopimus sekä muut asiaankuuluvat kansainvälisesti tunnustetut sopimukset ja toimintaohjeet). Vastuullisen hankinnan toimintamalli rakentuu OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeisiin vastuullisesta liiketoiminnasta (Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct). Huolellisuusperiaate koskee sekä sosiaalisen että ympäristövastuun näkökulmia. Vastuullisen hankinnan työkaluna Alkossa hyödynnetään amfori BSCI-toimintamallia. Amfori on kansainvälinen Corporate Social Responsibility eli CSR-järjestö, jonka jäsen Alko on. Amforin tavoitteena on vastuullinen kaupankäynti maailmanlaajuisesti. Kaikkien myyjien tulee sitoutua amfori

BSCI:n Code of Conduct-periaatteisiin ja niiden noudattamiseen. Myyjät sitoutuvat noudattamaan toiminnassaan seuraavia arvoja: jatkuva parantaminen, yhteistyö, sidosryhmien kuuleminen, heikoimmassa asemassa olevien suojeleminen ja läpinäkyvyys. Myyjän tulee huolellisuusvelvoiteperiaatteen mukaisesti sitoutua ihmisoikeuksien ja sosiaalisen sekä ympäristövastuun toteutumiseen tekemällä riski- ja vaikutusarvioita toimintansa positiivisista ja negatiivisista vaikutuksista, pyrkimällä aktiivisesti ennaltaehkäisemään tunnistettujen riskien toteutuminen, mahdollistamalla valitusmekanismien käytön, toteuttamalla korjaavia toimenpiteitä tilanteessa, joissa negatiivisia vaikutuksia on syntynyt sekä viestimällä avoimesti huolellisuusvelvoitteen mukaisista prosesseista, toimintamalleista ja tuloksista sidosryhmille. Huolellisuusvelvoitteen toteutuminen edellyttää kattavaa sidosryhmäkuulemista ja osallistamista. Uudessa kauppasuhteessa Alko edellyttää myyjän suorittavan Vastuullisen hankinnan verkkokoulutuksen, jolla varmennetaan riittävä ymmärrys vastuullisen hankinnan toimintaperiaatteiden luomista velvoitteista ja käytännönvaikutuksista. Jos myyjällä on valtuutettu edustaja (agentti), myös agentin on suoritettava koulutus. Yksityiskohtaisemmat ohjeet verkkokoulutuksesta ja sen suorittamisesta löytyvät alko.fi:n Tavarantoimittajille-osiosta. Myyjän on varmistettava, että ne henkilöt, jotka työskentelevät Alkon valikoimassa olevien tuotteiden kanssa, ovat lukeneet ja ymmärtäneet amfori BSCI:n Code of Conductin. Tämän lisäksi Alkolla on oikeus velvoittaa myyjän edustajaa, kauppasuhteen aikana, osallistumaan erikseen määriteltyihin vastuullisuusaiheisiin koulutuksiin ja tilaisuuksiin. Tarjoamalla tuotteen Alkon valikoimaan, myyjä sitoutuu noudattamaan liitteen 1 mukaisesti amfori BSCI:n arvoja ja Code of Conductia. Voimassa oleva versio amforin BSCI Code of Conductista on aina voimassa Alkoja myyjän välisessä kauppasuhteessa, ja muutostilanteessa ilman erillistä hyväksymismenettelyä. Mahdolliset muutokset astuvat voimaan automaattisesti. Alko on sitoutunut viestimään tapahtuvista muutoksista kohtuullisessa ajassa niistä tiedon saatuaan. Mikäli myyjä ei voi sitoutua tapahtuneisiin muutoksiin, myyjällä on velvollisuus ilmoittaa kauppasuhteen päättymisestä kirjallisesti ja viipymättä.

Kausivalikoiman tuotteiden osalta tekstiä on täsmennetty: Kausituotteiden sesonkipainotteisen kysynnän vuoksi ne eivät voi siirtyä kauden jälkeen vakiovalikoiman päätuotteiksi. Kauden jälkeen tuotteet voi halutessaan tarjota tilausvalikoimaan. Tällöin Alko siirtää tuotteen saldot uuden tuotenumeron alle. Mikäli kausituotetta on kauden jälkeen Alkon varastossa, Alko voi muuttaa tuotteen elinkaaren valikoimasta poistuvaksi ja myydä tuotteen loppuun tilausvalikoiman kautta.

Erikoiserien osalta tekstiä on täsmennetty: Erikoiserätuotteet haetaan erityistä teemaa varten rajalliseksi neljän (4) kuukauden jaksoksi valikoimaan. Erikoiseräjakson jälkeen tuotteet eivät voi siirtyä vakiovalikoiman päätuotteeksi. Erikoiseräjakson jälkeen tuotteet voi halutessaan tarjota tilausvalikoimaan. Tällöin Alko siirtää tuotteen saldot uuden tuotenumeron alle. Mikäli erikoiserätuotetta on erikoiseräjakson jälkeen Alkon varastossa, Alko voi muuttaa tuotteen elinkaaren valikoimasta poistuvaksi ja myydä tuotteen loppuun tilausvalikoiman kautta. Jos erikoiseriin tai muuhun valikoimatyyppiin haetaan useampaa vuosikertaa, samaa niin sanottua kantatuotetta, tulee eri vuosikerroilla olla yksilöllinen, luettavissa oleva viivakoodi (esimerkiksi EAN-koodi).

Tuotehaut ja tarjousmenettely -kohtaa on täsmennetty: Vakiovalikoimaan ei voi tarjota jo vakiovalikoimassa olevaa tuotetta. Jos tilausvalikoimassa, kausivalikoimassa tai erikoiserissä oleva tuote tarjotaan ja tulee valituksi vakiovalikoimaan, Alko sulkee tuotteen tilauksilta ja poistaa sen edellisestä valikoimatyyppistä ennen tuotteen vakiovalikoimaantulopäivää. Myymäläsaldot voidaan tarvittaessa siirtää uudelle tuotenumeralle. Kausi- ja erikoiserätuotteen tarjoaminen tuotehakuun on mahdollista, jos sille määriteltä valikoimajakso on loppunut.

Tuotehakuun osallistumisen osalta tarjouksen tekemiseen liittyen on lisätty teksti: Myyjä vastaa tarjouksen yhteydessä pyydettyjen tuotteen hankintaketjuun liittyvien tietojen oikeellisuudesta, ajantasaisuudesta ja kattavuudesta niin tarjousta tehdessään, kuin koko tuotteen valikoimassa olon ajan. Myyjä ymmärtää, että tietojen päivittämättä jättäminen tai tiedoissa ilmenneistä virheistä voi aiheutua vahinkoa Alkolle. Alkolla on oikeus asettaa uusille Alkolle tarjottaville tuotteille ihmisoikeuksiin, sosiaaliseen vastuuseen ja ilmasto- ja ympäristövastuuseen liittyviä tuotehaku- tai kaupankäynninehtoja. Kaupankäynninehtoihin liittyvät muutokset käsitellään tavanomaisen kuulemismenettelyn kautta ja tarveharkintaisesti siirtymäaikoja hyödyntäen. Edelleen on täsmennetty: Tehdessään tarjouksen myyjä sitoutuu amfori BSCI:n arvoihin ja Code of Conductiin. Samalla myyjä vastaa siitä, että sen kanssa samaan hankintaketjuun kuuluvat yhteisöt ja yritykset noudattavat toimintaperiaatteiden asettamia velvoitteita. Lisäksi Alko edellyttää, että myyjä sekä mahdollinen agentti ovat suorittaneet Alkon järjestämän Vastuullisen hankinnan verkkokoulutuksen. Tuotteiden valinta ja valikoimaanotto -kohtaan on valikoimaantulon peruuntumisen osalta täsmennetty: Valikoimaantulo peruuntuu, jos tuotetta ei ole toimitettavissa takuupeittotason myymälöihin lanseerausta varten neljän kuukauden kuluessa tuotteen valikoimaantulopäivästä. Mikäli suurempien erikoiserien tuote myöhästyy

jakelunaloituspäivästä, tuotetta ei ole jaettavissa tuolloin riittävästi ensitäyttöä ajatellen tai tuote ei ole myynninaloituspäivänä myyntikelpoinen, veloitetaan tarjoajalta 1 250,00 euroa (+ alv). (Samassa yhteydessä mahdollisuudesta valikoimaantulopäivän siirtämisestä kuukaudella luovutaan.)

Tilausvalikoiman osalta Tuotteiden tarjoaminen tilausvalikoimaan, Tarjoamisessa huomioitavaa -kohdasta on poistettu: Mikäli tuote siirtyy vakiovalikoimasta, kausivalikoimasta tai erikoiseristä tilausvalikoimaan, tuotteen hintaa saa muuttaa vasta seuraavan hinnastojakson yhteydessä. Lisäksi on täsmennetty: Tehdessään tarjouksen myyjä sitoutuu amfori BSCI:n arvoihin ja Code of Conductiin. Samalla myyjä vastaa siitä, että sen kanssa samaan hankintaketjuun kuuluvat yhteisöt ja yritykset noudattavat toimintaperiaatteiden asettamia velvoitteita. Lisäksi Alko edellyttää, että myyjä sekä mahdollinen agentti ovat suorittaneet Alkon järjestämän Vastuullisen hankinnan verkkokoulutuksen.

Siirtyminen tilausvalikoimasta toiseen valikoimaan -kohtaa on täsmennetty kohdan Myyntitarkastelun perusteella osalta: T1-luokan tuotteiden myyntiä seurataan kuukausittain. Mikäli tuotteen myynti ylittää 2 000 myyntiyksikköä 12 kuukauden rullaavalla jaksolla ja on muodostunut vähintään 20 myymälän kautta tai myynti 12 kuukauden rullaavalla jaksolla ylittää 20 000 euron verottoman liikevaihdon ja on muodostunut vähintään 20 eri myymälän kautta, sillä on mahdollisuus siirtyä vakiovalikoimaan, jos juomatoimittaja niin haluaa. Myyntiä ja 20 myymälän kriteeriä tarkasteltaessa verkkokaupan myynti katsotaan aina noutopaikkana toimivan myymälän myynniksi. Alko ilmoittaa ehdon täyttymisestä toimittajalle. Mikäli toimittaja ei halua heti ehdon täytyttyä siirtää tuotetta vakiovalikoimaan, voidaan siirto tehdä myös myöhemmin toimittajan erillisestä pyynnöstä. Tämä edellyttää sitä, että edellisen 12 kuukauden myyntiehdot täytyvät edelleen. Edelleen tekstiä on täsmennetty: Siirtyminen vakiovalikoimaan tapahtuu ensin kohdentamattomaksi päätuotteeksi. Tuote saa ranking sijoitusta sen jakson alusta alkaen, minkä aikana nousu vakiovalikoimaan on tapahtunut, mikäli tuote on ollut Alkon valikoimassa jakson ensimmäisenä päivänä. Muussa tapauksessa tuote alkaa saada ranking-sijoitusta seuraavan alkavan hinnastojakson alusta alkaen.

Kaupankäynnin ehtoja koskevaa kohtaa on täsmennetty: Vakiovalikoimaan, kausivalikoimaan ja erikoiseriin tarjottaessa tulee ottaa huomioon, että suorajakelu on mahdollista vasta, kun liitteessä 2C mainitut volyyymi- ja muut edellytykset täytyvät ja myyjä on hyväksytysti testannut Alkon kanssa koko tilaus-toimitusprosessiin liittyvän sähköisen sanomavirran. Sanomavirta perustuu kansainväliseen EDI-standardiin ja Alkon soveltamisohjeeseen

kustakin erillisestä sanomasta: tilaus, sähköinen lähetysluettelo, lasku sekä toimitukseen ja laskuun liittyvät korjaukset. Käyttöönotto toteutetaan Alkon hyväksymässä aikataulussa. EDI-testaukseen sekä yhteyden avaamiseen liittyvät kustannukset veloitetaan toteuman mukaisesti toimittajalta.

Vastuullisen hankinnan ehtojen osalta koko osio on päivitetty. Laatuvaatimusten osalta on täsmennetty: Parasta ennen -merkintä on oltava alle 10-prosenttisissa oluissa ja long drinkeissä sekä alkoholittomissa juomissa (EU 1169/2011). Päivämäärän merkitsemistä suositellaan myös siidereihin ja hanapakkausviineihin. Jos tuotteeseen on merkitty parasta ennen -päiväys, tulee myymälöihin, verkkokauppaan tai Alkon keskusvarastolle toimitettavilla tuotteilla olla myyntiaikaa jäljellä vähintään neljä kuukautta. Hinnastojaksot on päivitetty.

Liitteen 2, Alkon osto- ja toimitusehdot osalta tekstiä on täsmennetty: Alko pidättää itsellään oikeuden peruuttaa vahvistetunkin tilauksen kirjallisella ilmoituksella ilman korvausvelvollisuutta, keskeyttää tuotteen myynnin tai poistaa tuotteen valikoimastaan yhdessä tai useammassa seuraavista tapauksista: Myyjä ei täytä edellä kohdassa Tuotevaatimukset asetettuja edellytyksiä. Myyjä asetetaan konkurssiin, tekee järjestelyjä velkojiansa kanssa, asetetaan liiketoimintakieltoon, joutuu selvitystilaan tai siirtää liiketoimensa kolmannelle osapuolelle. Myyjä ei syystä tai toisesta kykene toimittamaan vakiovalikoiman tuotetta sopimuksen edellyttämällä tavalla tai kysyntätasonsa vakiinnuttanut tuote on suljettuna tilauksilta kolmen (3) kuukauden ajan. Tuotteen kysyntätason katsotaan vakiintuneen kuuden kuukauden (6) kuluttua valikoimaantulosta. Alkon valikoimassa olevan tuotteen toimitusketjuun kuuluva osapuoli: kieltäytyy Alkon tai kolmannen osapuolen toimesta suoritettavasta auditoinnista tai muista seurantatoimenpiteistä, ei suorita osapuolelle osoitettuja korjaavia toimenpiteitä sovitussa aikataulussa, ei ole huolehtinut tuotteiden hankintaketjuun liittyvien tietojen toimittamisesta tai ylläpidosta pyydetysti, ja siitä aiheutuu haittaa Alkon liiketoiminnalle tai maineelle, ei muutoin noudata amfori BSCI:n arvoja ja toimintaperiaatteita, muutoin oleellisesti rikkoo Alkon osto- ja toimitusehtosopimusta tai Valikoimaanotto-ohjeen velvoitteita. Erityisen harkinnan pohjalta ja painavista syistä tilanteissa, joissa tuotteiden alkuperä on alueella, jonka hallinnasta vastaava taho on rikkonut oleellisesti kansainvälistä oikeutta, minkä Suomi tai EU on tuominnut.

Alkoholivalmisteiden valikoimaanotto-ohje ja siinä tapahtuneet muutokset vuonna 2022

Ennen alkoholivalmisteiden valikoimaanotto-ohjeiden muutoksia Alko on julkaissut internetsivustollaan suunnitellut muutokset kuulemismenettelyssä, ja ehdotetut muutokset ovat olleet kaikkien alan toimijoiden kommentoitavissa.

1.5.2022 voimaan astuneeseen ohjeeseen suunnitellut muutokset julkaistiin kuulemismenettelyssä 3.3.2022. Alko pyysi lähettämään palautteet muutoksiin 17.3.2022 mennessä. Päivitetty ohje julkaistiin digitaalisessa muodossa Alkon verkkosivuilla 18.3.2022.

1.11.2022 voimaan astuneeseen ohjeeseen suunnitellut muutokset julkaistiin kuulemismenettelyssä 18.8.2022. Alko pyysi lähettämään palautteet muutoksiin 2.9.2022 mennessä. Päivitetty ohje julkaistiin digitaalisessa muodossa Alkon verkkosivuilla 12.9.2022.

Muutokset 1.5.2022

Tuotehaut ja tarjousmenettely -kohdan tekstiä on täsmennetty siten, että tarjouksia tuotehakuihin voi tehdä alkoholivalmisteiden maahantuoja, muu tavarantoimittaja, tuottaja, valmistaja, sekä valtuutettu edustaja. Tarjoajalla tulee olla toiminnan edellyttämät voimassa olevat luvat. Tarjoajan tai myyjän on ilmoitettava välittömästi mahdollisista lupien muutoksista Alkolle.

Osallistuminen tuotehakuihin -kohtaan on lisätty: valtuutus auttaa Alkoa varmistamaan tuotteelle riittävän saatavuuden, tuotteen alkuperän ja laadun, sekä tavarantoimittajan kyvykkyyden noudattaa Alkon määrittelemiä vastuullisen kaupan periaatteita. Tekstiä on täsmennetty: Tarjouksen hyväksyminen käsittelyyn edellyttää, että tarjouksen liitteenä on valmistajan tai tuotemerkin omistajan valtuutus tai muu riittävä selvitys tuotteen hankintaketjusta ja alkuperästä, sekä vahvistus tuotteen saatavuudesta. Mikäli tuotteen teollisoikeuksiin (muun muassa tavaramerkkioikeuksiin) liittyy epäselvyyksiä, Alko voi jättää tuotteen ottamatta tarjouskäsittelyyn. Valtuutusta ei tarvita, kun tarjottu tuote on oma tuotemerkki. Tähän kohtaan on myös lisätty: Mikäli muuta selvitystä kuin valtuutusta käytetään edellä mainittujen seikkojen todentamiseen, tarjous voi edetä vasta kun todettu selvitys ja ilmoitetut tiedot on kyetty todentamaan oikeaksi. Edelleen on lisätty: Mikäli useampi eri toimija tarjoaa tuotehakuun samaa tuotetta edellä mainitut edellytykset täyttäen, valitaan edullisempi tuote, kuitenkin sillä edellytyksellä, että tuotteen saatavuus on riittävä. Mikäli kahdella tarjotulla tuotteella on sama hinta, valitaan

suuremman saatavuuden ilmoittanut tuote. Viimekädessä etenevä tuote arvotaan.

Kaupankäynnin ehtoihin on lisätty teksti: mikäli yksittäiseen tuotteeseen kohdistuu poikkeuksellisen suuri määrä asiakkaiden laadullisista syistä tekemiä tuotepalautuksia, varaa Alko oikeuden veloittaa tuotepalautuksista aiheutuvat kustannukset tavarantoimittajalta.

Liitteen 2 osalta on täsmennetty tekstejä koskien tuotevaatimuksia: Mikäli tuote/tuotteet eivät täytä Alkon yllä mainituissa tilanteissa edellyttämiä vaatimuksia, voi Alko vetää tuotteen/tuotteet välittömästi pois myynnistä. Myyjä vastaa tällöin kaikista takaisinvetoon liittyvistä kustannuksista. Mikäli tuote/tuotteet eivät täytä Suomen ja EU-lainsäädännön asettamia vaatimuksia tai toiminnan edellyttämät luvat eivät ole voimassa, Alkolla on oikeus poistaa tuote/tuotteet valikoimasta.

Liitteen 2C Suorajakeluehdot Alkon myymälöihin osalta tekstiä on täsmennetty maksuehtojen osalta. Edelleen tekstiä on täsmennetty muun muassa siten että Alkolle tulee ilmoittaa tuotteen väliaikaisesta loppumisesta ja siitä, milloin tuotetta on jälleen saatavilla.

Muutokset 1.11.2022

Alkoholijuomien vähittäiskauppa Suomessa, Valikoimaanotto-kohdan tekstiä on täsmennetty kuten edellä alkoholijuomien valikoimaanotto-ohjeen päivityksessä 27.9. Kohdassa Vastuullinen hankinta koko osio on päivitetty kuten edellä alkoholijuomien valikoimaanotto-ohjeen päivityksessä 27.9.

Tuotehaut ja tarjousmenettely, Osallistuminen tuotehakuun, Tarjousten tekeminen -kohtaan on lisätty: Myyjä vastaa tarjouksen yhteydessä pyydettyjen tuotteen hankintaketjuun liittyvien tietojen oikeellisuudesta, ajantasaisuudesta ja kattavuudesta niin tarjousta tehdessään, kuin koko tuotteen valikoimassa olon ajan. Myyjä ymmärtää, että tietojen päivittämättä jättäminen tai tiedoissa ilmenneistä virheistä voi aiheutua vahinkoa Alkolle. Alkolla on oikeus asettaa uusille Alkolle tarjottaville tuotteille ihmisoikeuksiin, sosiaaliseen vastuuseen ja ilmasto- ja ympäristövastuuseen liittyviä tuotehaku- tai kaupankäynninehtoja. Kaupankäynninehtoihin liittyvät muutokset käsitellään tavanomaisen kuulemismenettelyn kautta ja tarveharkintaisesti siirtymäaikoja hyödyntäen. Edelleen kohdan tekstiä on täsmennetty: Tehdessään tarjouksen myyjä sitoutuu amfori BSCI:n arvoihin ja Code of Conductiin. Samalla myyjä vastaa siitä, että sen kanssa samaan hankintaketjuun kuuluvat yhteisöt ja yritykset noudattavat

toimintaperiaatteiden asettamia velvoitteita. Lisäksi Alko edellyttää, että myyjä sekä mahdollinen agentti ovat suorittaneet Alkon järjestämän Vastuullisen hankinnan verkkokoulutuksen.

Kaupankäynnin ehtoja koskevan osion tekstiä on täsmennetty:

Vakiovalikoimaan, kausivalikoimaan ja erikoiseriin tarjottaessa tulee ottaa huomioon, että suorajakelu on mahdollista vasta, kun liitteessä 2C mainitut volyymi- ja muut edellytykset täyttyvät ja myyjä on hyväksytysti testannut Alkon kanssa koko tilaus-toimitusprosessiin liittyvän sähköisen sanomavirran.

Sanomavirta perustuu kansainväliseen EDI-standardiin ja Alkon soveltamisohjeeseen kustakin erillisestä sanomasta: tilaus, sähköinen lähetysluettelo, lasku sekä toimitukseen ja laskuun liittyvät korjaukset. Käyttöönotto toteutetaan Alkon hyväksymässä aikataulussa. EDItestaukseen sekä yhteyden avaamiseen liittyvät kustannukset veloitetaan toteuman mukaisesti toimittajalta. Vastuullisen hankinnan ehtojen osalta koko osio on päivitetty.

Liitteen 2, Alkon osto- ja toimitusehdot tekstiä on täsmennetty irtisanomisen osalta kuten edellä alkoholijuomien valikoimaanotto-ohjeen päivityksessä 27.9.

4.4 Tavarantoimittajayhteistyö ja sidosryhmien kuuleminen

Alko järjesti neljä tavarantoimittajatilaisuutta vuonna 2022. Tilaisuudet ovat avoimia ja kutsut tilaisuuksiin julkaistaan aina Alkon verkkosivuilla. Tilaisuudet järjestettiin sekä Teams Live Event -sovelluksen kautta että livetilaisuuksina. Tavarantoimittajatilaisuudet vuonna 2022 pidettiin 15.2.2022, 31.5.2022, 6.9.2022 ja 30.11.2022.

Vuonna 2022 Alkon toimintaan liittyvistä asioista viestittiin aktiivisesti tavarantoimittajille tavarantoimittajainfoissa ja tarkemmin eri aihealueiden osalta tavarantoimittajatilaisuuksien yhteydessä pidetyissä tai erikseen järjestetyissä työpajoissa. Vuonna 2022 pidettiin seuraavat työpajat: 15.2.2022 (Teams), jossa aiheina olivat tuotetiedon hallinnan kehitys, juomapakkausten ilmastovaikutukset, supplier score card ja toimittajaraportointi, 1.3.2022 (Teams), jossa aiheena oli Italian vastuullisuuskuulumiset, 31.5.2022 (Live), jossa aiheena olivat Vihreät & eettiset -konseptiuudistus ja saatavuuden varmistaminen ja tiedonkulku, 6.9.2022 (Live), jossa aiheina olivat uusi Code of Conduct ja asiakaslähtöisen tuotetiedon kehittäminen sekä 27.10.2022 (Teams), jossa aiheena oli tavarantoimittaja- ja tuottajakeskustelu elämiseen riittävästä palkasta.

Alko järjesti virtuaaliset tavarantoimittajien tuote-esittelymessut 4.4.2022 ja 15.10.2022. Tuote-esittelymessuilla tavarantoimittajilla oli mahdollisuus kertoa tuotteistaan Alkon valikoimamestareille ja kouluttajille virtuaalisella messualustalla.

Normaalien tavarantoimittajatapaamistensa lisäksi Alko tapasi seuraavia alan järjestöjä vuoden 2022 aikana: Pienpanimoliitto, Suomen Alkoholijuomakauppa Ry, Suomen Alkoholijuomakauppa Ry – vastuullisuustyöryhmä, toimialajärjestöjä alkuperämaista: Wieta, South Africa, Wosa, South Africa, Wine Australia tuottajatapaaminen ja Alko esittely, Amfori BSCI, Stronger Together, Palvelualojen ammattiliitto (PAM), Finnwatch, Sustainable Wine Round Table (SWR), Reilu Kauppa Suomi, Fair Trade Africa, Suomen Viiniryttäjät Ry, International Union for Food, Farm and Hotels (IUF) alaisia kv-ammattijärjestöjä: West Indies Rhum and Spirit Producers Association Inc., Wines of Germany, Wines of California, sekä Portuguese Trade & Investment Agency.

Lisäksi Alkon henkilökunnalla oli viikoittain tapaamisia tavarantoimittajien sekä tuottajien kanssa, joissa selvennettiin Alkon toimintaa, sääntöjä sekä ajankohtaisia asioita.

4.5 Aistinvaraiset arvioinnit

Valikoimaanotto-prosessissa suoritettujen aistinvaraisten arvioiden osalta Alko kertoo, että aistinvaraisesti arvioitiin yhteensä 9280 tuotetta.

Vuoden 2022 aistinvaraisten arviointien määrästä oli

- kotimaisia tuotteita 590, joista sokkoarvostelujen määrä oli 290
- muiden EU-maiden tuotteita 6 394, joista sokkoarvostelujen määrä oli 1 560
- EU:n ulkopuolisia tuotteita 2 326, joista sokkoarvostelujen määrä oli 816

4.6 Esteellisyys ostoprosessissa

Alkoholilain 25 §:n 3 momentissa säädetään ostoprosessiin osallistuvan henkilön esteellisyydestä. Alkon palveluksessa oleva ei saa käsitellä myyntiin ottamista tai myynnistä poistamista koskevaa asiaa eikä olla läsnä sitä käsiteltäessä, jos hän tai hänen läheisensä on hallintolain 28 §:ssä tarkoitetussa suhteessa valmistajaan tai myyjään.

Tuotearviointeja tekevät henkilöt, jotka ovat ilmoittaneet siirtyvänsä toisen alkoholialan toimijan palvelukseen, eivät ole ilmoituksensa jälkeen enää osallistuneet tuotearviointien tekoon.

Alkon mukaan vuoden 2022 aikana yksi Alkon työntekijä on jäävänsä itsensä yhden tavarantoimittajan tarjousten arvioinnista. Syynä tähän on henkilön perheenjäsenen toiminta kyseisessä yrityksessä. 1.1.2022 alkaen on yksi Alkon työntekijä jäävänsä itsensä kotimaisten panimotuotteiden arvioinnista. Syynä tähän on ollut lähipiirissä olevan henkilön toiminta suomalaisessa panimossa.

4.7 Alkon maahantuontipalvelu

Alkolla ei ole omaa alkoholijuomatuotteiden maahantuontia. Alko kuitenkin tarjoaa tavarantoimittajille yhtenä logistisena toimintatapavaihtoehtona maahantuontipalvelua, jonka kustannukset huomioidaan sellaisenaan tuotteiden hinnoittelussa. Alko ei tarjoa maahantuontipalvelua tilausvalikoiman tuotteille. Alko ei itse aktiivisesti hae tai valikoi tuotteita maahantuontiinsa, vaan päätöksen maahantuojasta tekee tuotteen päämies. Päämiehillä on mahdollisuus kolme kertaa vuodessa vaihtaa toimitusehtoja ja halutessaan esimerkiksi muuttaa Alkon maahantuontipalvelun toiselle maahantuojalle.

Tavarantoimittaja voi itse valita haluamansa logistisen toimintatavan kolmesta vaihtoehdosta, jotka ovat:

1. Tavarantoimittaja itse hoitaa tuotteen varastoinnin ja jakelun myymälöihin,
2. Alko hoitaa tuotteen varastoinnin ja jakelun myymälöihin, tai
3. Alko hoitaa tuotteen maahantuonnin, varastoinnin ja jakelun myymälöihin.

Alkon maahantuontipalvelun osuus vuotuisesta myynnistä vaihtelee, mutta on yleensä muutaman prosentin kokoluokkaa.

5 Alkon monopolitoiminnan valvonta vuonna 2022

Vuonna 2022 Alkon valvontaan ovat osallistuneet Kilpailu- ja kuluttajavirasto sekä Valvira.

5.1 Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) on 10.8.2023 toimittamassaan lausunnossa lausunut seuraavaa:

Kilpailu- ja kuluttajavirasto (KKV) ilmoittaa, ettei sen käsittelyssä ole vuonna 2022 ollut Alko Oy:tä koskevia asioita.

5.2 Valvira

Alkon valvonta

Valviran tehtävänä on ollut valvoa, että Alko toimii alkoholilain mukaisesti. Tässä valvontatyössä virasto on seurannut Alkon toimintaa ja kuullut muun ohessa Alkon tavarantoimittajia sekä muita alkoholijuomamarkkinoiden toimijoita. Valvira on myös säännöllisesti tavannut Alkon edustajia ja esittänyt näkemyksensä sille esitetyistä muutoksista, kuten muutoksista valikoimaanottomenettelyssä.

Alkoholilain 79 §:n 1 momentin mukaan, jos tarjouksen tekijä tai tavarantoimittaja katsoo, että alkoholiyhtiö on toiminut alkoholijuomien ottamisessa vähittäismyyntiin, niiden poistamisessa vähittäismyyntistä tai niiden hinnoittelussa 25 §:n 1 momentin vastaisesti, se voi vaatia alkoholiyhtiöltä menettelyä koskevan perustellun päätöksen. Vaatimus on esitettävä 30 päivän kuluessa siitä, kun tarjouksen tekijä tai tavarantoimittaja sai tiedon alkoholiyhtiön menettelystä. Alkoholilain 80 §:n 2 momentin mukaan alkoholiyhtiön päätökseen saa vaatia oikaisua Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastolta siten kuin hallintolaissa säädetään.

Vuoden 2022 aikana ei Valviran käsiteltäväksi tullut uusia oikaisupyyntöjä alkoholiyhtiön päätöksistä.

Alkon vähittäismyyntin yksinoikeuden turvaaminen

Alkoholilain 23 §:n mukaan Alkolla on 1 §:ssä tarkoitettujen haittojen vähentämiseksi 6 §:ssä säädetyn poikkeuksin yksinoikeus harjoittaa alkoholijuomien vähittäismyyntiä.

Valviran tulkinta ja ohjeistus kansallisesta alkoholilaista on ollut se, että alkoholijuomien myynti ulkomailta Suomeen siten, että myyjä osallistuu kuljetuksen järjestämiseen ja maksaa verot Suomeen, rinnastuu vähittäismyyntiin Suomessa. Alkoholijuomien vähittäismyyntiä saa harjoittaa vain luovuttamalla niitä asiakkaalle hyväksytyssä vähittäismyyntipaikassa. Vähittäismyyntiluvan haltija voi ottaa vastaan tilauksia ja maksuja verkkokaupassaan alkoholijuomista. Tilatut alkoholijuomat saa kuitenkin luovuttaa asiakkaalle vain vähittäismyyntipaikan sisätilassa alkoholijuomien myyntiaikojen puitteissa.

Valviran näkemyksen mukaan lainsäädäntö on epäselvä yksityishenkilöiden internetin kautta ulkomailta tilaamien alkoholijuomien osalta. Valvira on syksyllä 2020 tehnyt tutkintapyynnön poliisille havaitsemastaan mahdollisesta alkoholilain vastaisesta toiminnasta Suomessa. Esitutkinta asiassa on sittemmin siirretty Tullille. Osasta tutkintapyyntöjä on tehty syyttämättä jättämispäätös huhtikuussa 2022. Päätöksen mukaan lainsäädäntö asian osalta on ollut epäselvää ja asiassa on ollut enemmän syyttämättä jättämistä puoltavia seikkoja kuin syytteen nostamisen puolesta puhuvia. Olennaisena nähtiin myös se, että toimijat olivat pyrkineet noudattamaan viranomaisohjeistusta.

Internetin välityksellä tapahtuva alkoholin myynti on aiheuttanut Suomessa laajaa yhteiskunnallista keskustelua. Myös valvontaviranomaisten toiminnasta on tehty kantelu Euroopan komissiolle. Asian oikeudellinen selvittely ja käsittely komissiossa jatkuu tämän raportin laatimisen aikana.

6 Lopuksi

Tässä raportissa on kuvattu Alkon toimintaa ja toiminnassa tapahtuneita muutoksia vuonna 2022. Lisäksi raportissa on pyritty luomaan yleiskatsaus Suomen alkoholioloihin sekä käsitelty alkoholista aiheutuneita vaikutuksia tuoreimpiin tilastotietoihin pohjaten.

Raportti on julkinen. Se on suunnattu Euroopan komissiolle ja sen tarkoituksena on informoida komissiota Suomen alkoholioloista sekä Alkon roolista ja toiminnasta monopolijärjestelmässä.

Lisätietoja raportista ja sen laatimisesta Valvirassa antaa lakimies Kristiina Meriläinen, puh. 0295 209 517 tai kristiina.merilainen@valvira.fi.

Valvira

Sosiaali- ja terveystalun
lupa- ja valvontavirasto

Sosiaali- ja terveystalun
lupa- ja valvontavirasto, Valvira

Ratapihantie 9, 00520 Helsinki
PL 43, 00521 Helsinki
Koskenranta 3, 96100 Rovaniemi

Puhelin 0295 209 111
kirjaamo@valvira.fi
valvira.fi